

AHMET ATEŞ

DEVE CEMAL'IN
MOR GÜLÜ

GİRİŞ 9

1.GÜÇOLUŞU (SİYASETİ) KESEN TARİH İNANCI VE NESNELERİN
TARİHSELLİĞİ 18

2.“EN İYİNİN İZİNDE” YELİKMELER VE YELDİRMELER,
ARİSTOCU VARSAYIMSAL EREKÇİLİĞİN (TELOS) GENE DE
HOŞLUĞU 25

BÖLÜM 1: 29

1.YAZICIOĞLU ALİ, (TEVARİH-İ AL-İ SELÇUK) ANLATISININ
BÜYÜK ÖZGÜNLÜĞÜ 29

2.YAKLAŞIMLAR, YORDAMLAR, YOLLAR 41

3.KURULU DÜZEN, DEVLET KURUCU MUHAMMED MUZAFFER
BEG İLE CEMAL LÖK ÇETESİ (KISALTILMIŞ ÖZET) 53

BÖLÜM 2: 63

1.DÜNYANIN KURULUŞU

YA DA DÜZENİN ORTAYA ÇIKMASI: 63

2.MUZAFFER BEY'İN ANLATILMASI, BETİMLENMESİ: 66

3.CEMAL LÖK SÖYLEMİNİN APAÇIKLIĞI YA DA ONA
YAKILAN ÖVGÜ ATEŞİ: 76

4.YARGIYETKİLİLİĞİN YÖNETİCİLERİ, BAŞANIMAZLAR YA
DA BAŞIBOZUKLAR, YAŞAMI ÜRETEMLER VE HEP YENİDEN

ÜRETEMLER: 75

BÖLÜM 3: 115

1.HANLAR, SULTANLAR, PADİŞAHLAR: 126

2.SUBAYLAR, SAVAŞÇILAR, DÜZENİN KORUYUCULARI: 134

3.YÖNETİMİN TEPEŞİNDEKİLER: 142

4.ALTTAKİ GÖREVLİLER: 150

SONUÇ YERİNE: 165

DEVE CEMAL'İN MOR GÜLÜ
YAZICIOĞLU ALİ'NİN TARİHLERİNDEN (1424) BİR
ÖYKÜ VE KÖKSAPSAL BİR AÇIMLAMA DENEMESİ

≈

Giriş

Ve dil kesilsün diyü ol karvan halkınun mecmuını
kırdılar...

(Yazıcıoğlu Ali)

Bu yazı devlet kurucusu kişilerin oluşturduğu kümenin içinde bulundukları zamanda devletli üstyapılarla ilişkileri üzerine bir denemedir. Birçok kültürde devlet soyut, anlaşılmaz ve devlet kurucu kişilerin düşünce, inanç, arzuları doğrultusunda anlamı kapalı, belirsiz, aşkın, soyut ve genel bir kavrama dönüşür. Bu siliklik bir anlamda devletin ıssı olduğu topraklarda (mülkte) yaşayan topluluk ve üyelerini egemenlik altına almaya ve egemenliği sürdürmeye hizmet eder. Bu egemenlik kapsama, kavrama, örtme elbette tek başına devlet yöneticilerinin tasarıları ve eylemleri doğrultusunda oluşabilecek bir düşünceler ve eylemler bütünü değildir. Belki de siliklik, yuvarlaklık, genelleme, belirsizlik, sanallık devlet adamlarının ya da yöneticilerin bilinçli eylemlerinden daha fazla işbaşı yapmaktadır. Tarihteki olgu tortularından bir yönetim tekniği olarak devlet yöneticilerinin bu belirsizleştirme peşinde oluşlarını anlayabiliriz. Birçok durumda siyasal olaylarda topluluklara söylenmek istenen yöneticinin kendisi tarafından doğrudan bildirilmez. Devlet, yasa, sultanlık buyruğu, din, ahlak, gelenek ... yerine, durumuna, dönemine göre bildiren öznedir. Yönetici ise yalnızca bir çevirmendir; elçidir,uygulatıcıdır... İnsanların oluşturduğu topluluklar bu buyruğu kendileri gibi canlı kişilerden oluşan bir

yapının üyesi insanların sözü, buyruğu olarak değil de ne yerde ne gökte belirsiz bir yerden belirsiz bir üstgücün buyruğu olarak algılar ve anlamlandırır; anlamlandırma çevirmenden –dolaylı özne- yana da böyle kurgulanır. Çevirmen yöneticinin konumu ikilidir: bir koşulda buyurganlık yeri, başka bir konumda da doğrudan ya da dolaylı buyrulandır.

Yönetim uygulayımı/teknîği olarak işin içine elbette onlarca yöntem, yordam, dolaylı söyleme, inandırma, akla, dine, geleneğe, bir değere çağrı; tehdit, korkutma, aldatmalardan, kışkırtmalardan kurtulmaya çağrı, ödüllendirme gibi olgular yöneticilerle topluluk ilişkisinde devrededir. Devletin zorlanmadan yönettiği dönemlerde topluluk ve üyeleri kendilerini çevreleyen düşman topluluklar, devletler, düşünceler, gelenekler tarafından yok edilmeye çalışılmaktadır. İçten ya da dıştan gelen güçle/zorla yok edişler toplulukları dağıtıp her durumda yöneticilerin istemelerine uyan bir bütünlük ya da toplu laştırma ya da karşı karşıyadır. Toplu laştırma sanal bir nesne yaratma, yönetilen uyumlu bir bütünlük iç çekmesidir. Bu sonsuz bir istemedir. Yöneticilerin üstalt dizilişli ya da dikine dizilişli düzeni var oldukça git tikçe büyüyen bir iç çekmesi, can çekmesi. Bunlara karşı olacak, bunların dışında kalacak her devinmeden korunmak için “devletin” hazır bulunması, güç kullanarak bastırıcı kurumları oluşturma ve işletmesi bir zorunluluktur. Yönetici seçkinler, hukuk, din ve bunların dayanağı olacak güç/zor aygıtları en baştan işletilmelidir ki devlet doğsun, güçlensin, genişlesin.

Topluluklar da buna karşı hazır olmalıdır. Topluluk bu tehlikeleri yok edecek anlama, kavrama, çare bulma yeteneği ve gücündedir. Hazır olmak topluluklar için de en başından yerine getirilecek uygulama ve işletim kurumlardır. Toplulukta parçalayıcı güç ayırma laşmalarını

önleyecek ilke, yasa, uygulamalar durumsal ve çözüm sonrası dağılgan olmalıdır. Bu da ağ oluşturma, çabukluk, kümeleşme, elbirliği, güçbirliği kurumlarını işletmekle olanaklı olacaktır. İşletme her topluluk üyesinin katılımını, becerisini, anlabirliğini gerektirir. Gündelik yaşamdaki Ortaklık, gündelik gereksinmelerin yetecek derecede karşılanması, kişilerin eşit gerçeklenmeleri (üretilenden, sözden, sevinçten, üzüntüden, güçlükten pay almaları) özelinde bu yetenek ve kurumları kendiliğinden en baştan yaratır. Bu kurumlar içten ve dıştan gelecek zora dayanan engellemeler aşıldığı sürece yarar.

İster uygarlık öncesi devletlerde (barbar), ister uygar ve anamalcı çağdaşlıkçı devletlerde açıkça gördüğümüz bu düşmanla çevrili olma olgusu günümüzde birçok iletişim aracıyla kitlelere kesintisiz boca edilmekte/götürölmektedir. Kitlelerin vurdumduymazlığının, siyasetdışılığının olduğu kadar ulusalcı, kutsallıkçı, ırkçı düşünce ve eylemlerinin de altında devletin kurumlarını oluşturan devleti sürdürme görevlilerinin/ çalışanlarının yarattığı ve bıkmadan yinelenerek bunları anlatmak için törenler oluşturma ve düzenlemesi yatmaktadır. Törenler devlet denilen yapılarda yer alan yönetici kişilerin devlet düşüncelerinin eyleme geçirildiği, somutlandığı temel alanlardır. Törenler gündelik yaşamın içine sokularak, orada işletilerek etkili bir duruma getirilir. Törensiz yönetim düşünölemez. Bir kurumda işe başlama saatinde bir görevlinin “belirli bir zaman” küçük hazırlıkları, hatta bir işi çözdürmek için başvuranları bekletmeleri bile bir “törensidir”. İş askıya alma, erteleme bu törenlerdendir. Çözüm isteyenleri güçlüklerle karşılaştırma töreni, çözüm arayanların istençlerini ufa-larken devletin sanal istencini güçlendirir ve yönetilenlerin anlayışına bu sanallık dolaylı olarak kakılır (hakke-

dilir). Bu tören ve törensilerdeki güçlükleri aşmak için kişilerin ayrıcalık bulma ardına düşmeleri, bunu sağlayacak yordamları arayıp bulmaları bu törenleri beslerken kitle ya da kitle toplumu oluşturulur. Onlara bir kimlik, bir yönetimin uyruğu olma, dolayısıyla kendilerini devlet aygıtlarında örnekçeci bir yolla katılan olarak yokken varmış kılabilme sanısı sağlar. Kitle toplumları dikinedizilişli sanallıklardır. Görünmeyen soyut toplumun kurucusu ve öne sürücüsü devlettir. Devleti de bu sanal birlik, bu sanal birliğin her parçaladığı parçasının hukuk karşısında eşit olduğu söylemi, bu karmaşık işleyişler içinde sanal olarak kurulur.

Bunların yanında devleti oluşturanların ilk ve temel kurumu topluğu/toplulukları denetim altında tutacak, onlara karşı gerektiğinde zor kullanacak, gerekmediğinde herkes tarafından “orda durduğu” bilinen ezici bir güç örgütü olmadan devletleşme süreci başlayamaz bile. Toplulukların devletli yapılara ya da yönetim aygıtlarına karşı etkin olarak direnmediği, kolay yönetildiği dönemlerde bu örgüt özdenetimli, güçlü, çeviklik gösterisi yapıp topluluk ve kişilerine gözdağı verir. Topluluk ve üyelerinden her nasılsa kurulu düzene aykırı bir söz ya da eylem ortaya çıkarsa silah ya da şiddet kullanımı silahlı aygıtın elinden geldiği kadardır. Bu kullanımda oluşturulan yasalar güç kullanan devlet adamlarını koruma, kollamaya çalışır. Bu korumada yasalar yönetenlerin her derecede zor kullanımını din kurallarıyla uygunlaştırır. Hukuk yöneticiler örgütünü koruyucu bir kurumdur. Hukukun üstünlüğü aygıtın üstünlüğünün bir aracıdır. Yönetim aygıtları bu üstünlük sayesinde kendine hizmet eden tüm kurum, ulam, yasa, yönetmelik ve ilkeleri her an ayrıksı (istisna) kılar. Bu ayrıksı kılma devletin yapabilme, kılabilme, yönetebilme gücüyle koşut işler. Devlet ve bütün kurumları aslında bu işleyişi

sağlayan dikey olarak birbirine bağlanmış insanların örgütüdür. Yasalar bu yapıyı korumak için yapı üyeleri tarafından bulunmuştur. Üstyapı dediğimiz yasaların dışındaki tüm bir araya getirilmiş düşünce, inanç, imge, caydırıcı aygıtlar ve uygulamalar her devlette “koruma ve sürdürme” göreviyle vardır. Yönetilenlerin oluşturduğu toplumların gerçeklenmeleri (ya da hakları), çoğu zaman devletin istediği görevlerin, ödevlerin, sorumlulukların, inançların, törenlerin, törensilerin ve yükümlülerin yerine getirilmesi sonrasında işleyebilir gösterilir.

Bu gösterilmenin tersine, yaşanan geçmiş ki tarih diye imleriz çoğu zaman, toplum gerçeklenmeleri, gereksinimleri (bunlar eşzamanlı yaşamın sürdürülmesinin gerçekleşmesidir de) toplumların devleti caydırıcı çeşitli (etkin, edilgin, vurdumduymaz, aldırılmaz, bildiğini okur...) direnişleriyle artmış görünür. Yasa çağdaşlıkçı (modern) toplumlarda bile belirli bir süre işletilen kişi gerçeklenmeleri, durmadan güncellenmek zorunda olan yasaların nesnesi olan kişi gerçeklenmelerinin/haklarının devleti işleten ve onun örnekçisi olan ve örnekçisi sayılan insanlar tarafından çoğu zaman ortadan kaldırılmasına neden olur. Bu ayrıksılık olarak adlandırılır. Ayrıksılık durumu yöneticilere, uygulayıcılara kısaca devlete tanınan bir genelliktir. Bu genellik olmadan devletin üstünlüğü, egemenliği, düzeni kurulup işletilemez. Bu “ayrıksılık/istisna oluş” bir kezlik ya da arada sıradalık gösteren bir durum değil; genel, sürekli, devlet düzümlü/ normu olan ya da olağan bir işleyiştir. Kaynağı ise gökseldir; dinsel anlayışlara, kurallara, işleyişlere (yani her örgütlü dinin şeriatına uyduğu için me-şerii/meşrudur) uygundur.

Bu anlatımlar okuyucuyu küçümseme, onları hiçbir şey bilmez sayma mı oldu? Hiç de değil. Konu sosyal

bilimlerdeki, insan bilimlerindeki kavramlarla daha kolay anlatılabilirdi belki. Ancak bu “bilimci jargon” yinelenmelerin, kapalılıkların, düşünçinançların (ya da ideolojilerin), alışıldık yaklaşım yöntemlerinin, genellik ve soyutlukların kısacası bilgilendirme güçlüğülerinin (ya da siyasetlerinin) verdiği bıkkınlıkla artık pek bir şey anlatamaz oluyor. Her alanın tarihi Platoncullaştırılarak çağdaşlıkçı anlayışlara, dünyasal akış ve oluşlara yine de değişmez ve değiştirilemez bir kütük, bir kök, bir kaynak bulunuyor. Başka bir deyişle kökün, soyagacının kökünün, soykütüğünün ilknedenliği ve etki örğüleri gökselliğin değer yitimine uğradığı dönemlerde, çağlarda gökselden/aşkından alınıp başka bir kaynağa gönderiliyor: Önceki Zamana, yaşanmış zamana, dünyanın her yerinde yaşanmışlığı zorunluluk gerektirmiş olan tek bir zamana ya da geçmişe. Özdeş bir geçmişe... Böyle olunca da gökselliği kuran anlak, imgelem ve us, kurgusunu hiç değiştirmeden, yaklaşımlarını hiç değiştirmeden ama değiştirmişlik öykünmeleriyle önceyi, başlangıcı, önceliği, geçmişi kuruyor. Önceliğin varsayılan etkisi ya da nedenliğiyle soyut ve somut dünyalar yinelenmelerin örgülerinde katlaşıp, değişmezleşip, bengi (ebedi) sonuçlar ve yaşanan gün olarak donduruluyor. Bunun önde gelen kurucusu da ortaya çıkıp düzenlendiği zamanlardan beri bilimlerdir; bilimin erekerlerinden birinin de insanlara bu aşkınlık yükünü yüklemektir. Aşkınlığın kurucusu olarak bilimler vurgusu saçma gelebilir. En azından bunu belirten yalnızca ben değilim:

... bütün bu söylemsel pratiklerin, bu bilimsel pratiklerin en büyük etkilerinden biri –burada yalnızca bu bilimlerin sayısız etkilerinden birinden söz ediyorum--, Tanrı'nın dünyayı ancak genel yasalar, değişmez yasalar, evrensel yasalar, basit ve kavranabilir yasalarla idare ettiğini göstermekti. Bu ya-

salar, ya matematiksel ölçüm ve analiz ile, ya doğa tarihi örneğindeki gibi sınıflandırıcı analiz ile, ya da genel dilbilgisi örneğinde olduğu gibi mantıksal analizle erişilebilecek yasalardı. ... Tanrı dünyayı pastoral bir biçimde yönetiyor değildir. Tanrı dünyaya, ilkeler aracılığıyla hükmeder. (M. Foucault, Güvenlik, Toprak, Nüfus. ç. F. Taylan, s. 206)

Bundan dolayı bu bölümde sıradanlaşan, çok şey bildirmezleşen, pek bir anlam taşımazlaştırılmış Dili, kavramlaştırmaları yapabildiğimce titizlenerek bozdum ve zorladım. Dil canlıdır/organiktir. Onu cansız/inorganik sayanların da bilinçlerini ırkiltmek, ürpertmek, sarsmak gerekir. Böylece “bunun bu dilde karşılığı yok”çuların, “tam karşılamıyor”çuların, “kavramın gösterdiği neyse anlamı tam odur”çuların güldürücülüklerinin yoksulluğu ortaya çıkabilir. Duya duya bir şey anlayamaz olduğumuz devletlerin bir kurumu olan “okulun/ medresenin/ akademinin” kavramlarından bu bölümde bilerek kaçmaya çalıştım. Bunu beceremediğim yerlerde ad, önad (sıfat), sonek ve kavram “çevirisine” kaçtım. Çünkü okulluğumuz en tarafsız durumunda bile her anlatıyı, anlatma çabasının yazabildiklerini epriten, yıpranmışlaştıran bir dil oluşturuyor. Bu dili değişmez kılma cançekmesi okulun kurulma usuna, okulun kurucu usuna içkin. Bu yüzden de okuldan çıkan eski okulluların baskın çoğunluğu bir daha okulu anımsatacak etkinliklerle uğraşmıyor. Okumuyor, yazmıyor, dinlemiyor, okul alışkanlıklarıyla geçinip gidiyor. Çoğunluk mu?

Çünkü okul da devletli yapıların kurulu düzeni sürdürme araçlarından biridir ve çoğunluk yaratır. Çünkü okullar da okumazlık, yazmazlık, dinlemezlik, anlamazlık araçlarıdır. Sanaldır. Görünmezdir. Parçası olduğu aygıtın varlığını önvarsayar, öngerek görür. Kur-

maya çalıştığı sorunlara, bulmaya çabaladığı yöntem ve çözümlere bu aygıtın parçası olarak başlar. Bu seçimlik bir şey değildir. Okullarda eğitim, öğretim, etkileşim, bilişim, bildirişim üyeliği ancak devlet kurumlarında ve Devletin kurulu düzeninine zorunlu bağlı kuruluşlarda gerçekleşebilir. Kurulu düzendeki her kuruluş devletin yasaları, yasadışlılıkları, yasaüstlükleri destek çekme, engelleme, sınırlılaştırma,kaygılandırma ve korkutmalarıyla da devletçi/devletten yana işlemek zorundadır.Sürekli sınırlılaştırma (tehdit, hudut koyma, had/ulaşılacak üst çizgi belirleme ya da haddini bildirme, düşülecek en alt çizgiyi gösterme) kurulu düzen içinde “orada öylecene” gözler, kaydeder, bekler, işe karışır. Sanal ve gerçektir. Kendisini durmadan duyumsatır, varsaydırır ve belli eder. Durmadan yayılır, genişler, derinlere işler, her nesnenin arkasına önüne sızır. Gökseldir ve bir yandan da insanların içine işler. Bu içsellikte devlet aygıtlarının işleyişlerinin oluşturduğu, yönetme uygulamaları (örgütlenmiş din, dünyasallaştırma, durmadan güncellenen düşüninanç, bilim, uygulamayı, yenilenen tüze, kapatma aygıtları, sürekli işletilen sınırlandırma edimleri, yönetme gelenekleri kısaca güçoluşlaştırma ya da siyasallaştırma, yetkeleşme, erkleşme, eğme bükme edimleri) durmadan dönüştürdüğü, kendi aygıtının bir uzantısına değiştirdiği insan/uyrukları birbirinden yalıtılarak bireyleştirir. Birey sınırlılaştırmanın işletilmesinde önde gelen aygıt parçasına dönüşürek en önde ve en önce kendi kendinin sınırlılaştırıcısı olur.

Yukarıda belirttiğim “silikleştirme/belirsizleştirme” sürecinde okul ve eğitim aygıtı önemli görevler alır. Devletlerin karşılaştığı topluluk/ toplum karşıtlığında, devletin konumlanıp yerleştiği toprakların (egemenlik alanı, iyeliği) sınırlarının dışında başka bir güç ile çe-

kişme durumları da içinde, bu karşıtlık ve çekişmede okullar devletin zorunluluğu ve üstünlüğü için düşünce, tasarım üretip hatta uygulayıcılar ve sorgulamasız uyanlar yetiştirmektedir. Kısaca devlet iyeliğinin sınırları içinde yaşayan topluluk kişilerini bağlarından koparıp onları bire, bağısıza indirgeyerek bireyleştirmekte ve uyruklaştırmaktır. Birey olmaktan ağzımızın kavuşmadığı durumlarımızı çözümleyip anlayamadık. Foucault'dan bir alıntıyla bireyliğin üstten gelen buyruklara uymanın önemli bir yolu olduğunu da anlamalıyız:

...Batılı insan pastorallik tarafından bireyselleştirilmiştir, çünkü pastorallik onu, kimliğini ebedi biçimde sabitleyen selamete ulaştırır, koşulsuz bir dizi itaat zincirine tabi kılar, içsel hakikatinin gizini ondan çekip alırken, bir yandan da ona bir dogmanın hakikatini dayatır. Kimlik, tabi kılma [assujettissement], içsellik: Batılı insanın, Hristiyan pastorallığının uzun binyılı boyunca oluşan bireyselleşmesi, onun öznelliği pahasına gerçekleşti. Öz-neneleşmeyle gerçekleşti. Birey olmak için, sözcüğün tüm anlamlarıyla özne/tebaa [sujet] olmak gerekir ("sujet" sözcüğünün tüm anlamlarıyla). Ancak, tam da bireyselleşme etkeni ve aktörü olduğu ölçüde, pastorallik muhteşem bir çağrıda bulunuyor, bir pastorallik iştahı yaratıyordu: tabi [assujetti] olmadan nasıl özne [sujet] olunacak? Hristiyanlığı Budizme (pastorallik ve mistisizmin yokluğu, bireysizleşme) karşıt hale getiren ve burjuva bilincinden çok önce gelen müthiş bir bireysellik arzusu. Pastorallığın büyük krizi ve bu krizi hızlandıran karşı-tutum saldırıları, her tür tutumun/yönlendirmenin toptan bir reddini değil, olması gerektiği gibi ve olması gerektiği yerde yönlendirilmek için yönlendirimlerin artışı çağırıyordu. 16. yüzyıldaki 'yönlendirim ihtiyaçlarının' artışı

bundandır. (Foucault, Güvenlik. Toprak, Nüfus. ç. F. Tayanç, s. 203, 204).

Okulculuk ya da aynı işlevi gören örgütlenmeler devlet insanların/yönetenlerin çoğunun yetiştirildiği varsayımsal nesnel bilimci kuruluşlardır. Bu yetiştirilmiş biliminsanlarının çoğunun gönlünde devlet üyeliğinde bulundukları basamaktan/düzeyden daha üst bir düzeye çıkarak “seçkin yönetici” olma iççekmesi yatmaktadır. Bundan dolayı ve türdeş duygular, düşünceler, örneklerden dolayı da “bilimsel nesnellik” uygulanamaz, gerçekleşemez yalnızca kuramsal olarak varsayılan bir şeydir. Bilimdeki nesnellik anlayışı aşkındır, kurmaca ve saymacadır. Yani buna bulunulan konum, yetenek, yeterli organsal donanım, duygular, sonsuz istemeler ve iççekmeleri engeldir. Diğer yandan da bu nesnellığe evrenin akış içinde olan karmaşıklığı engeldir ki, bunun içine bulunulan konum, yetenek, yeterli organsal donanım, duygular, sonsuz istemeler ve iççekmeleri de girer.

Güçoluşu (siyaseti) kesen tarih inancı ve şeylerin tarihselliği

İkincisi kavramlar sosyal, toplumsal/topluluksal, güçoluşsal (siyasal), hatta geçim bilgisi, altyapı ya da geçimlik üretimi alanlarında pek bir şey anlatmamaktadır. Örneğin Osmanlı tarihçileri devletin 1299 yılında kurulduğunu yazar. Bu ilgili çoğunluk tarafından benimsenir. Bir öğretim üyesi, görevlisi ya da konuya ilgili (meraklı) biri de bu tarihin 1302 olduğunu dayanaklarıyla ileri sürer. Burada temel sorun görünmeyen bir sorundur. Devlet nedir? Hangi kurumlar olursa devlet ortaya çıkmış sayılır? Devletin de bir yaşam süresi var mıdır? Devlet örgütleri kuruluş aşamasında nasıl işler? Devletin dini, düşüncesi, örgütlenişi (örgüt tarzı), yönetişi nasıl ve ne zaman oluşur? Devlet neye dayanır; ne-

yin üzerine kurulur?.. Daha onlarca sorunun cevabı aranacakken “1299’da devlet kurulur.” Birileri de buna karşı başka bir zamanı öne sürer. Gerçek sorun nerededir, nasıldır, nedir? Yanıtlar oluşturma, sorunlar oluşturma ya da sorunsallaştırmalar soyut, ereksiz, yaşamdan ve gündeliklikten koptuğu için, başka deyişlerden biriyle söylersem sanallaşır (farazileşir). Yaşayışlara, yaşayış alanlarına, yaşayış ilişkilerine değmeyen, onları en azından katlanılır kılmayan doğaüstücü, aşkınlıkçı tartışmalar boşunadır. İnsanın ve ilişkilerinin oluşturduğu kendine yeterli kümeleşme ancak bu tartışmaların yanında gündeliği de sorunlaştırmalı, yanıtlamalıdır. Gündeliği de üretip çözmelidir. Gündelik yaşamı işletmeli, oluştan oluşa akıtmalıdır. Kesikli de olsa, kopuşlu da olsa gezegenin yaşamını durmadan oldurmalıdır.

Bütün bunların ereği (hedefi) soyutlamadaki her insanın kendine yetmesi, amacı (gayesi) ise somutluktaki ya da gerçeklikteki insan ilişkileri ağının ya da başka bir söyleme ile insan kümesinin gereksinimlerinin elbirliği, işbirliği, duygubirliği, yalnızca bunda geçerli olacak düşünce birliğiyle yardımlaşma, dayanışma ve öbeğin, topluluğun her kişinin gereksindiği kadarın kotalanmasıdır. Bu yapılamadan insan tekinin kendi dışına açılabilmesi olanaksızdır. Bu düşüncenin kuruluşundaki sorun da hiçbir zaman ve yerde var olmamış insan tekidir, anamalcı bireydir, devlet düzeninde nesneleştirilen hukuksal bireydir... Devletli hukuk alanında topluluk ve toplum yoktur. Suç bireyseldir, ödek bireyseldir, ödül, karşılık, kazanç bireyseldir. Devlet uzlaştırılmaz düşünce, inanç, davranış, tutum ve edimler içindedir. Gereksindiğinde toplumu (var olmayanı, olamayacak olanı) özneleştirir, gerektiğinde görünmeyen suç örgütleri oluşturur. Oluşturduğu toplumdan destek yardım ister. Gereksindiğinde de bireyi (var olmayanı, olamayacak

olanı) öne çıkarır. Aşkınlığın İnancını örgütlerken kendi yersel inancının dışında kalan inançları (aşkın, içkin, dışarılı inançları) yok etmeye çalışır. Öldürmeyi engelleyici kurumlar kurarken bir yandan da öldürme aygıtı örgütlerini geliştirir, etkili olmaları için onları sürekli donatır, yeniler. Uzlaşmaz çelişkileri içinde belli bir süre zor yoluyla var olabilen aygıtlar en azından bilgisine ulaşabildiğimiz yaşanmış zamanlardaki bütün bildik aygıtların zor altındaki Biraradalıkları dağılıvermiştir. Bu bilinen bir sonuç ya da toplumbilgisinin “olgu” kavramıdır. Devletin bilgi üretme aygıtlarının içtenlikli, çoğu zamanda da uyruk yönlendirici bir tavırla ürettiği bilgilerde devletin sürekliliği değişmez bir olgudur. Buna göre her son devlet aslında ilk devletin biçim değiştirmiş bir uzantısıdır. Elbet kargaşalıklı ve devlet kurumlarının etkisizleştiği, yok olduğu dönemler olabilmektedir. Bu durum onaylanmaz, benimsenmez. Tersine kesiklik, kopma ya da devletsiz bir dönem insanlığın tarihöncesinde ve tarihinde olabilemez bir şeydir...

Oysa zamanda ve yerde şu anda usuma gelen onlarca devletsiz dönem olmuştur. Tarihöncesine ilişkin on binlerce yıl sürmüş zamanla ilgili varsayımları bir yana itersek, yakın tarihte Selçuklu toplulukları beş on kez devletsiz yaşamıştır. Örneğin Kut Almış oğlu/ Kutalmışoğlu Süleyman “şah” 1084’te öldükten sonra Rum’da Bizans ile İran Selçuklu egemenliği sınırları dışında (egemenliğin olmadığı büyük bir bölgede) yurt tutan, göçebe ve kentli topluluklar bir devlete uyruk olmadan yıllarca yaşadılar. Devletsiz bir yaşamda var kaldılar, çoğaldılar, yaşamlarını günden güne ürettiler, bilgiden mallarına dek çok şeylerini artırarak oğullarına kızlarına, kandaşlarına bıraktılar. 1092 yılında İran Selçuklu sarayında eldelik tutulan Süleymanoğlu 1. Kılıçarslan’ın çok sonraları “Anadolu” diye adlandırılan ı-

sız (ıs-sız: kimsenin mülki olmamış) topraklara geliş ve bir devlet egemenliği kurmaya uğraştığı yıllar da - 1092 ile 1096 arası- obalar, oymaklar, soylar, boylar, boybirliği ve boybirlikleri için devletsiz, başıyok/-başızsız bir yaşayış içinde geçti. Bu değişik topluluklar içinde insan kişisi kendi ilişkileri, topluluk ağırları içinde yaşadı, çoğaldı, bilgilendi, üretti, tüketti, paylaştı ve çaldı çıkırdı...

Yine hemen izleyen yıllarda 1. Kılıçarslan'ın İran Selçuklu ordusu tarafından Habur ırmağı kıyısında bir savaşta öldürölmesinden (1107) sonra, yine onun eldellik oğlu Melikşah tam iki yıl sonra - 1109'da- Malatya'ya geldi. Tahta oturtulmasına oturtuldu ya, -siz bunu 1. Kılıçarslan'ın üst yöneticilerinin düzenlediğı simgesel bir eylem olarak anlayın. Çün devlet yok, taht yok, saray yok, uyruk yok!- bunun anlamı yalnızca geleceğı kuracak bir tasarının törensel bir yerine getirilişiydi. Bu devletleşme niyeti, bu egemenlik kurma can çekmesi de Rumlu topluluklar için yine karışanı olma-yan -el koyma, zorla alma, zorunlu armağan, gönüllü verginin olmadığı bir dönem-, bu yüzden toplulukların, boyların; ırk, din, dil ayrımını doğal saydıklarından, ayrıcalığı, ayrılığı ve egemenliği uslarına bile getiremeden yan yana, iç içe yaşadıkları, birbirlerinden kız alıp verdikleri, düğün dernekleri birlikte kutladıkları yıllar. Bu bölücü, parçalayıcı, yönetici ayrımların ayrımına varamadıkları yıllar. Bu dönemler toplulukların ve dolayısıyla topluluk içindeki insanın doğal durumunda bulunup çalıştığı, ürettiğı, alıp sattığı, kendine yettiğı ve artık ürünü olmayanlara pay ettiğı yıllar. Doğal bir durum ki insanın yapıp etmeleriyle oluşmuş bir topluluk düzeninin doğallığı akışında. Selçuklularda daha nice böyle masalsı dönemler yaşandı. Germenlerde, Franklarda, Keltlerde, Japonlarda kısacası insan topluluğu-

nun, topluluk birliklerinin olduğu her yerde devletsiz yıllar insanın/topluluğun gündelik geçimliklerde kendine yettiği; olursa eğer, artık ürünleri yakınlardaki topluluklara da paylaştırdığı, üleştirdiği, bölüştürdüğu yıllar.

Bircik de Osmanlı alanından bir duyumluk (haber), bir anlatım (rivayet) vereyim. Çoğumuzun bildiği Osmanoğlu “devletinin” ilk dağılışı sonrası yaşanan Devletsiz Dönem ya da “Fetret Devri”. Birinci Beyazıd (1. Muradoğlu) bugünkü Ankara/Esenboğa’da Timur’un komutanı Esenboğa ile Timurlenk’e yenilir (Topal Timur; bugünkü Özbekistan’ın 14. yy. son çeyreğindeki devletsiz döneminde çetesinin verdiği bir baskında bacağından yaralanmış ve topal kalmıştır: lenk). Sonra Timur 1402 güzünde Osmanlının dağıttığı, üstlerine egemenlik kurduğu bütün beylikleri eski topraklarına yerleştirir. Beylikler devlet düzenini dayatmaz topluluklara. Dayatamazlar da; çünkü bey ve beylik topluluklara dayanan bir örgütlenmedir. Beylikler geçicidir. Kandaş ya da yakın soydan sayılan insanlardan oluşmuştur. Bir devletin kıyılarında, o devletin denetleyemediği kırları, kentleri yurt edinmişlerdir. Başka bir deyişle ayrı ayrı toplulukları (arapça kabile) bir beylik “toplumu” sayan bir devlet, bir egemenlik, bir erk yoktur. Siyasal birlik olarak boybirliği genelleştirilemese de bir bölgenin, ülkelerin egemeni olan devlet tarafından zorlanarak ya da yönlendirilerek de oluşabilir. Bunun koşulu bir devletin sınırları dışında kalan kolayına denetlenemez göçebe ve yağmacı topluluklardır. Orada boylar, boy parçaları özerk, boybirliği ise gerektiğinde işletilen bir örgütlenmedir. Özellikle bir baskı karşısında, boyun varlıklarının talanını isteyen ve buna kalkışan bir güç karşısında savunmacı bir örgütlenmedir boybirliği. Bunun dışında bir köyü, bir kenti, bir kervanı yağmalamak için de siyasal “boybirliği” oluşturulabilir.

Atanmışlardan oluşmaz bu; tersine soy örgütlerinin, kandaş örgütlerin ya da söylencelere dayanan saymaca kandaş toplulukların beyleri ve toplulukların eli pusat (ya da silah) tutan kişilerin çağrı üzerine toplanması, güçbirliğine gitmesiyle işleyen bir boybirliği ya da duruma göre boylarbirliği.

İşte Anadolu kimilerince 1402-1418 arası kimilerince 1402-1412 arası devletsiz kalmış ve 1. Beyazıd'ın oğullarının egemenlik dalaşında karındaşların birbirinin karnını deştiği, bu arada destekçi toplamak için topluluklara yer yer yağ çektiği, yerine göre baskı uyguladığı yıllarda bile topluluklar, soylar, boylar kendi yaşamlarını üretmiş, kendilerine yetmiş, düğün dernek kurmuş, derleşmiş, derlenmiş ve yeniden çoğalmışlardır. Varsayım sal bir çünkü, o devletsiz yıllarda en azından birçok boy soy “vergi ya da zorla algı”dan kurtulduklarından bolluk içinde pek çok varlıklarını paylaşmışlardır.

Baskın yaşam biçimi göçebeliktir. Yaylalar ortak, sürüler nerdeyse eşit sayıda koyun keçi besleyen büyük ocakların (bir ocak bazen 30 kişiden oluşur ki, moğolcada buna oba denir) sorumluluğundadır. Sorumluluğu olan özerk ocakların tüm varlıkları kendi aralarında ortaktır. Hiçbir ocağın ötekine yaşamlık tüketim nesneleri için gereksinimi yoktur. Yaylalara göre sürüler beslenebilecekleri büyüklüğe dek ocaklar arasında birleştirilebilir. Sürülerin bakımı ocaklardan bir iki kişiye sırayla verilir. Kentler ise ağırlıklı olarak kent dışındaki tarlalarda bahçelerde, bağlarda yetiştirilen ürünlerle beslenmektedir. Her kentin el zanaatçıları belirli örgütlerde ortak çalışan insanlardan oluşur. Kent, daha uygunu bir kasaba (örneğin Aydın/Birgi, Beyşehir, Finike, Karaman birer beylik yerleşkesi olarak o dönemlerde bin ile üç bin kişinin yaşadığı küçük birer kasabadır) pazarı ve zanaatçılarıyla geniş bir bölgenin alışveriş yeri ve her

türden gereksindiği nesneyi bulduğu, aldığı ya da mal ile malı değiştirdiği (takas ettiği) bir yerdir.

Sözün kısası ancak toplulukta, birbirine erişilebilirlikte, iç içe sürdürülebilir bir yaşamı (dünün mahallesi, köyü, mahalleliliği, köylülüğü, ailesi, akraba ve hısım yerleşimleri, yardımlaşma ve dayanışmanın devlet kurumlarına karşın, onları karıştırmadan ya da onların karışamazlığında sürdürüldüğü bir yaşam uzamı –yer, dönem, tinsellik, duygudaşlık, ilişkili bir törellik- ve yüz yüzeliliği olan bir uzamı) ilgilendiren her alanda Bütün sorulara karşılık verilebilse, bu yanıtların birbirleriyle tutarlılığı olabilse bile yine görünmeyen, usa gelmeyen sorunlar varkalacak, ortaya çıkacaktır. Bu yurtlarda (toplulukların yaşam yerlemleri) geçmişin Karamanoğulları, Germiyanogulları gibi yapılar 1299’da Osmanogulları’ndan daha geniş, kapsamlı devletsî bir yapı ve işleyişe sahipken, daha güçlü savaş örgütlerini toplayabiliyorlarken, üstelik Karamanlılar etkisiz kılıp dağıttıkları İlhanlı ve Selçuklu devlet yapılarının etki alanına, yakınına ya da zaman zaman (örn. 1277’de) içine yerleşmişken –hazır kurum ve yöneticileri, yönetme uygulamaları/ teknikleri, yönetim bilgisi, egemenlik altındaki toplulukların yönetilme alışkanlıkları varken...- neden devlet değillerdir?

Osmanlıları devlet kılan ayrımlılık, tekillik toplumsal, güçoluşsal, geçimlikçi üretimsel, kısacası bütün devletli topluluk/toplum yapısının ayırıcı özelliği nedir? Buna bildiğim kadarıyla karşılaştırmalı da olsa bir yanıt verilemez. Tekilliklerin, oluş ve akışların ya da ayrımlılaştırmaların özgünlüğü, bir kezckliği konusu... Belki de Osmanlı tarihçilerin o yılında kurulmuş bir devlettir. Belki de Domaniç yaylarında bir cuma günü Osman Bey “tahta oturtulmuştur”. İnandıkları ve öne sürdükleri gibi olsun!

Ancak bizim derdimizse bambaşka. Birçok olaylaşturma, tarihlendirme, toplak kurma (sınıflama), genelleme, soyutlama, ilkeleştirme, ulamlı buyruklaştırma (Kantçı kategorik emperatif), yaygın bilinen gizli bir varsayımdır. Bu hem yaygın hem bilinen hem gizli varsayım hem de bilinen bir olgu olarak sosyal bilgici, insan bilgici bilim tarafından sürekli yeniden kurgulanarak ve üretilerek doğaüstü bağlantılarla, yaklaşımlarla gerçekdışı bir hal alır ve Türkiye Cumhuriyeti Kara Kuvvetlerinin “2500 ‘den artık kuruluş yılı” kutlamalarına ya da Pehlevi hansoyunun (ya da hanedanının) “İran devletinin 2700. kuruluş” törenlerine temellik eder. İnandıklarından mı? Görünmek istedikleri gibi olsun!

***“En iyinin izinde” yelikmeler
(ya da yeldirmeler),
aristocu varsayımsal erekçiliğin (telosçuluğun)
gene de hoşluğu***

Üçüncüsü bu yazı “en yeni olan”ın her durumda en iyi, güzel, gelişmiş, doğru, güçlü, uygun olduğuna inanmayan bir anadüşünceyi örtük ve açık savunacaktır. Bu savı belirginleştirmek için üstte sorduğum gibi soruları silikleştirmekten kaçınmaya çalışacaktır. Bunu da var olan kavramların zamanı ve yurdunu, kullanım alanlarını gözönüne alıp onları güncelleyerek yapabilir. Bazen de güçlü bir becerikliliğin bir görünüp birden yittiği andan bir yenileştirmeyi çekip o anın elinden alarak yürekli bir yeniden oluşturma (neoloji) yapabilir. Bunu yapamadığı yerlerde dili yamultarak, çekip sündürerek, bozarak ve ölçüp biçerek yeni kavramlar, tanımlıklar ve adlandırmalar türetecek. Antoni Negri’nin birçok yerde dediği gibi bir işleme, yeniden yaratma bu yaklaşım. Aynı zamanda bir çeviri ve daha fazlası:

Ancak söz almak sadece kişinin kendisini ifade etmesinden ibaret değildir ve konuşma özgürlüğünden çok daha fazlasıdır. Söz almak sözcüklerin kendisini dönüştürmek, onlara yeni anlamlar kazandırmak, toplumun yeni eylem ve davranış mantığıyla bağlantılı anlamlar vermektir. Söz almak aynı zamanda insanın kendisinden çıkması, yalnızlıktan kurtulması, diğerleriyle ve topluluk inşa etmesidir. Her iki şekliyle de söz almak bir tercüme sürecidir.

İlk anlamıyla söz almak politik dağarcığımızdaki önemli terimleri, sanki yabancı bir dil bugün yaşama ve hareket etme tarzımıza uygun olarak tercüme edilecekmiş gibi ele alır. Bazen bu yeni terimlerin icat edilmesini gerektirir ama çoğu kez varolan sözcükleri geri alıp onlara yeni bir önem kazandırmakla ilgilidir. (A. Negri ile M. Hardt, Mecelis, ç. A. E. Pilgir 2019, s. 208)

Burada belli kavramları dar içerikleriyle ya da yalnızca bir göndermesiyle kullanacağım. Şöyle ki, “Türkler” yerine “1921’de Çorum/Alaca Türkmenleri” gibi ayırım gösteren kendi özelinde (bizatihi, zaten) bilinen ve kullanılan kavramları kullanacak. Çünkü “Türkler” kavramı 1921’de pek çok kişiye pek bir şey anlatmaz ya da başka anlamları vardır (örn. alevi topluluklarda “türk” hanevi ve şafileri imler). Türklük ve Türk kavramı daha açıkça tanımlanmamıştır o yıllarda. Yer, zaman, durum, ilişki belirtilmezse anlam anlamagücü ya da anlağa dokunmaz bile. Gerçek ve gerçeklik birazcık da olsa ayırımlar ortaya konularak, çözümleme, ayırıştırma, açım-lama yapılarak, açılanı bir araya toplayarak ancak bu gelgitlerle ortaya konma olanağına kavuşabilir. Genel-leme, bir araya getirilemez parçaları yığarak yapılan birleştirmeler olsa olsa kurgulanmış gerçekleri örtüp sillekleştiren “düşüninançsal/ideolojik” bilgilere hizmet

eder. Düşününanç yaşamı her yerinden, her yönünden kesen güçoluşların/siyasetlerin önde gelen bir aygıtıdır.

Bu yazıdaki uzak yakın değinilerde Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye yerlemlerinde devlet yöneticilerinin yetişme koşulları ve görevlerinde gösterdikleri uygulamış becerileri, özellikleri tarihin her dönemi için geçerli sayılan ulusçu değerler ve onların bengi yüceliği açısından değil dönemlerinin bakış açısıyla belirlenecek, açıklanacak. Deneme sınırları içinde “toplumsal”, güçoluşçu ve geçimlik bilgileri ya da üretim alanlarındaki “olguları” kendi özgüllüklerine göre irdeleyecek. Ulusçu, uluslararasıcı –enternasyonal- temelli düşünceleri ortalıktan/ merkezlikten ve tüm zamanlılıktan kaydırıp ele alacak. İnsanların özgürlüğü, eşitliği, toplulukların özerkliği ve daha yaşanılır bir topluluk oluşturmaları “muradı/ereği” her açıklamada öne çıkarılacak. Bütün bu sorunlar ve olacaksa çözüm savları, önermeleri kurgusal devletsiz bir oluş üstünden irdelenecek. Bu kurgu insan türünün tarihinde binlerce yıl süren küçük topluluk yaşayışı ve devletsiz kalış dönemlerindeki yaşayış anlatıları üzerinden örülecektir.

≈

Bölüm 1

*Şarap yavuz işidir, ... mecmuumuzu dutup helak
iderler.” dirdi*

(Yazıcıoğlu Ali)

Yazıcıoğlu Ali, (Tevarih-i Al-i Selçuk) anlatısının büyük özgünlüğü

Bu çalışmada bir öyküsünü aktardığım Yazıcıoğlu Ali, Osmanlı döneminde İbni Bibi'nin (öl. 1285'ten sonra?) farsça yazdığı Selçukname (El Evamirü'l-Ala'ie Fi'l Umuri'l-Ala'ie)'den “bölümler” çeviren, oradan ve başka yazmalardan (Reşideddin, Ravendi) devinerek bir Oğuzname yazan bilge kişi. O çağda (15. yüzyılın ilk çeyreği) sık kullanılan bir yazma biçimi, kendisinden önceki zamanlarda oluşturulmuş bir yazma anlatının çevirisi ile çevirinin güncellenmesidir. Güncellemeyle imlediğim yazıcının üzerinde çalıştığı anlatıya yorumlarını (osm. tefsir), açıklamalarını (osm. tevil) ve ikisinden de daha önemli olan anlatının kaldığı yerden ve zamandan, yazıcının kendi zamanı ile yurduna dek olan biten olayları eklemesidir. Yazıcıoğlu her ne denli İbni Bibi'nin Selçuknamesi'ni çevirdiğini söylese de (El Evamirü'l-Ala'ie Fi'l Umuri'l-Ala'ie, anlatıdaki son olay Nisan 1282), belirttiğimiz gibi dönemin yazın anlayışına, beğenisine/modasına uyarak, bir çevirmenden öteye geçip yeni bir anlatı oluşturmuştur (Tevarih-i Al-i Selçuk: Selçuk Soyunun Tarihleri, 1424?).

Yazıcıoğlu Ali Osmanlı devleti alanında (ıssılık, mülk) o günlerin geleneği olan “tarihler” yazımında ilktir. Bu ilklığı çok önemsiyorum. Çünkü “1299'da kurulduğu varsayılan devlet”in tarih yazını neden 1424'de başlıyor, sorusunu sorduran bir ilklık bu. Yazıcıoğlu'nun ardından Osmanlı topraklarında Osmanlı soyu

(hanedanlığı) tarihleri 55-60 yıl sonra yazılacaktır. Bu da bizi adına “devlet” denilen zor,güç, yargıda bulunma hakkı (hükümlanlık), egemenlik, belki de bir erk örgütü diye kısaltılabilecek örgütlenmenin olgunlaşması için oldukça uzun bir zamanın geçmesi gerektiği düşününe (osm. F.K.R. : fıkır: düşünce, kavrayış, anımsayış, anlak, us, oy, sanma, inanma, imgeleme, kuruntu, istek, can çekmesi, bir işi gerçekleştirmeyi kurmaya) ulaştırır. Bunların ve asla eşanlı olarak anlatılamayacak bin bin oluş, olay çıkınlarının yanında dünya üniversitelerinde (?), devletlerin, şirketlerin, anamalcı vakıfların (örn. Bilgate Vakfı, Bilkent, Koç, Sabancı, Has vd. gibi) bilgi oluşturma, yayma çabaları hep güdük kalır. Üniversite kurumlarında çalışarak yaşamlarını sürdürülebilecek gelirleri kazanan, orda çalışmakla insanlar katında seçkinleşen, kendilerini bilgi seçkinleri sayan, bu seçkinliğin onanmış, benimsenmiş konumlanışlarında durumlarını yitirmemek için kurulu düzenden yana didinen, kurulu düzene inanan ve onu savunan çağdaş dünya tarihçilerinin çok sık yararlandığı, başvuru kaynağı yaptığı Aşıkpaşazade’nin tevarihine daha 60 yıl kadar vardır Yazıcıoğlu Ali’nin tarihlerinin zamanından. Neşri, Oruçbey, Tursun Bey, Kemalpaşazade, (adsız) Anonim Tarihler... bence bu ilkiğe, Yazıcıoğlu’na çok şey borçludur.

Bir yazı geleneğinin (literatur) oluşturulmasında bunlardan daha yaygın bilinen, dinlenilen, anlatılan, okuma bilen bir kişinin akşamları bir topluluğa okuduğu dinsel destanlar (Battal Gazi, Danişmendname, Saltukname...), kahramanlık destanları (Oğuzname, Dede Korkut...), erenlerin yaşam öyküleri (menkabe, menakıbname: Hacı Bektaş Velayetnamesi, Saltukname), dinsel törenleri, tapınmaları ve yükünmeleri öğreten yazmalar (ilm-i haller: Mızraklı İlmihal, Alevi Buyruk-

ları, Bektaşçı Erkannameler...), halk öyküleri (Kerem ile Aslı, Yusuf ile Züleyha, Ferhat ile Şirin...), Divanlar, Divançeler (Yunus Emre, Celaleddin Rumi, Şah Hatayi...) tarih yazıcılığıyla eşanlı ve eşdeğerli olarak geçmişin bilgi kaynaklarıdır. Çağdaşçılık, bilimin egemenliği bu tür bilgi birikimlerini en altta bile saymaz. O yalnızca bilimsel bilgiyi tanır. Gerek Deleuze ile Guattari gerekse Foucault, Nietzsche'nin açtığı çığırdan bir yaşam boyu yürüyerek onun karda kalan izlerini bir yola çevirdiler. Bu yürüyüş çizgisel bir yürüyüş değil, tersine bir uzaklaşan, bir geri dönüp yakınlaşan, bir gitgel ya da zikzak oluşturan bir yürüyüştü. Foucault yol açıcı arkadaşlarını da anarak daha 1976'da şöyle söylememiş miydi?

... Yerel bilmelerin –Deleuze belki de buna “minör” diyecektir—bilginin bilimsel aşamalandırılmasına ve özündeki iktidar etkilerine karşı yeniden canlandırılması: işte bu parça parça ve dağınık soykütüklerinin tasarısı budur. ... Arkeoloji, yerel gidimliliklerin çözümlenmesinin yöntemi, soykütüğü de, bu yolla betimlenen yerel gidimliliklerden yola çıkarak, bunlardan yayılan boyunduruktan kurtarılmış bilmeleri harekete geçiren taktik olacaktır. Bu bir bütün tasarısını yeniden kurmaya çalışacaktır. (Toplumu Savunmak Gerekir, ç. Ş. Aktaş, s. 25,26.)

Bilimin anlakları tutsak aldığı bir çağdaşlıkta (modernizm, geçmodernizm...) kendisinden gerisi “boş inanç/hurafe”, hurufat/harfler ya da değersiz yazaçlar yığıdır. Ancak bu “karanlık ortaçağ” bezeğinin kaynakları ya yoksanması ya da kurulu düzensiz, kaba özdekçi, ayakları bin karış gökte/aşkın, düşünömcü (ideacı) bir gözle yeniden irdelenerek onların içselliklerinin, tinselliklerinin, tözselliklerinin, duyguculuklarının arılanıp durulanması gerektiğini buyuran bilimci, uygulama-

yımcı (teknolojici) bir anlayış çağdaşlığın, bırakınız yapsıncılığın (liberalizm), yeni pazarcı yarışmacı anamalcılığın (küreselci neoliberalizm), yeni her türden sonculukların (tarihin sonu, üretim biçiminin sonu, devlet biçiminin sonu; anamalcı, para dolaşımcı dünya egemenliği biçiminin sonu (finansçı yönlendirmelerle vurguncu anamalcılık –her tür küresel borsa dokunuşları yoluyla ...-) kaynağı olan doğrudan ya da dolaylı dallaşan/şubeleşen “dünya devleti/Negrıcı İmparatorluk” aygıtlarınca düzenlenerek kalıcı bir düzene, kurulu bir düzenin bengiliğine uygun araçlardan kılınmasına niyetlenilir. Hayır, bin kez asla!

(Ne tümce ama! Beni bile yani tümceyi kuran beni bile yıldırıldı. İçimde sallanan işaretparmağına karşı boş bir savunma değilse eğer, akışın yalnızca betimlenmeye yeltenildiği anda bile, “ve... ve... ve de...” bağlaçları devreye giriyor. Utanmasam ve yazdıklarımın hiçbir anlam ya da anlaşılabilirliği olmadığından ürkmesem bütün zamanların yazın biçemlerine ve yazın kurallarına aykırı giderek buraya dek yazılanları ve de bundan sonrasını tek tümce içinde yazardım. “Ve de” tümceyi bir yüklemle bitirmezdim: ve “böyle söyledi Nietzsche! (Also Sprach Zarathustra)”daki “also”yı şimdi biraz daha anladım sandım birden ve “ve”den sonra “virgül” koyanların, bu akışı bir virgülcükle durdurmaya, ayırmaya bilinçli bilinçsiz de olsa çalışanların anlayışından, anladığından geçen açık gizli istekleri. Sanarız. Sanırsız hep. Belki de!)

Çünkü yıldırıcı, bıktırıcı uzun tümcelerle anlatamadığımı “birden” söyleyebilirsem eğer, geçmişte olduğu gibi bugün de bu kaynaklar hep önemsizleştirilir. (Bilebildiğim denli Yazıcıoğlu’nun yapıtının bütünü üzerine yapılan bir çalışma bugüne dek yok. A. Bakır öğretmenin yazı aktarımı bu açıdan da çok önemli.) Bi-

lim dışında her şey, en başta köken söylenleri, uruk (halk, gerçek ya da kurgulanmış soy toplulukları) anlatıları; öyküleri, masalları, türküleri, dinsel anlatılar saçmadır denir. Yarın da böyle bir yaklaşımla önemsizleştirilecektir. Ancak vardiyelim ki, kısa bir anlığına (Arap Baharı, Wallstreet’i Kuşat, Gezi... gibi) dünyanın bütün uyrukları arasında Şah İsmailci Buyruk okuması yaygınlaşsın. Bu bir beğeni burgacına (modaya) dönüştüğünde Devletler Buyrukları o an yeniden düzenleyip dünyanın bütün kendilerine ait telefon şirketlerine buyurarak Buyruk dosyalarını anında bütün “alıcılara” “şıppadak yapıştıracaklardır”. Bu iletişim için parasal anamalcılarının özelinde Devlet buyrultusuna gerek de yoktur. Çünkü beğeni burgacı onları en erkenden devindirecek, bu erkenciliği anamallarını, güçlerini, erklerini, egemenliklerini, yetkelerini artırmaya bir denk geliş yapmaya koyulacaklardır. Yani üretilen telefon yazılımlarında nasıl facebook, eBay, Expedia, AppGallery, Drive, Youtube... gibi “favori uygulamalar” yüklüyse, Buyruk okuma burgacına verilen kendiliğinden bir tepki olarak “Buyruk” da, onun acunun her insanına bulaştırılma niyeti de telefon yazılımlarındaki zorunlu yerini alacaktır. Çün Devlet aygıtı kocaman çepeçevre yayvan ve yayılğan ağızlarıyla bir “kapma aygıtı”dır da. Kapışlarsa elbette eşzamanlı olarak yutma aygıtlarıdır. Bu edimler toplamı olan para denilen Fenikeli orospuluğun bir yaşam biçimini yerleştirmesidir de. Para bütün özellikleriyle, işlevleriyle, etkileri ve edileleriyle durmadan bir yaşayışı zorunlu ve gerekli kılan ilişkiler ağıdır. Ve de...

Burada bunlardan dolayı kaygılanacak bir şeyimiz yok. Onlar bildiğini biz de bildiğimizi inandığımızı yaparız her kuşağımızda. Tek sorun, “Biz (şeyimiz’deki ve biz bildiğimizi’deki ve de... ilki gizli, sonrakiler açık

olan biz)”. Bütün bu olanların arasında “Ben” ise artık bağlantısız bir gezegen uydusu (bağlantı yoksa uydu yok kuramsal olarak: öyleyse Birey) oluş kuruntusu. Yerlemi bütün yönlerde kaplayan bir bengilik. Bundan dolayı dünyanın yazılan ve bin bin yeniden bir kuruluşuna, yapılışına dek yazılacak olan bütün öykülerindeki açık ve gizli bizi özdeğin özdekle ilişkisinden ürkenler okuyacaktır, anlamlandıracaktır. Onların kaygılı, korkulu varlığı geriye kalan çoğunluktaki “oturgan uyduları” organsızlık sanrılarından, durmadan bir şeyler atıştıranları, içenleri, yiyenleri, giyenleri tüketerek var olma sanılarından, her dakikada bir telefon göstergesine bakmak zorunluğu ödeğine çarptırılanları telefon tutulmuşluklarından (sendrom), bilgi gereksinimlerini ya da bilgisizliklerini google gibi bilgi üreticisi, bilgi ileticisi, bilgi yönlendiricisi ve yayıcısı parasalcı anamalcılardan karşılamayı bir yazgı saymacalarından ve burada söyleyemeyeceğim, söylenmesinin gerekmediği belli bin bin “bağımlılık”tan, tutulmuşluktan, tutsaklaştırılmışlıktan bir biçimde çıkarıp “yaşadığımızı sanmış”lardan “gerçek ortak yaşam” toplaşmalarına (ya da Asamblajlarına, Gefügelerine) katılmaya yönlendirecektir. Toplanmak, toplanmaya katılmak gezegendeki yaşamın başından beri bütün canlıların yeniden yeniden ürettiği güçoluşsal bir edimidir. (Beş taş oyunundaki her evrede söylenen tekerlemedeki gibi: derledik, topladık, biz köprüye başladık!)

Egemenlik altında, boyunduruğa vurulmuşlukta, başkalarının ya da dışsal/yaderksel buyrukları ve yedmeleri (bir canlıyı çekerek yedekte götürme: bir atın sırtındaki binicinin bir eliyle de bağlı bir atı götürmesinden > yedmek), çekmeleri, yönlendirmeleri altında insan varoluşsal ortamından koparılarak “birin” yapayalnızlığına kapatılmak istenir. Oyalıtılmışlıkta insanın

gücü yalnızca yaratıklaşmasına yeter. Egemenlerin kayıtçı, sayısalıcı (digital), her şeyin ölçülebilir sayıldığı dünyalarından (beş para etmez bir insanlık dedirten dünyalarından) özgür, özerk, eşitliklikçi, herkesin çok ve çok sınırlı da olsa her şeye ulaşabildiği bir acuna (belki de başlamak için üç kişilik bir acuna, kaç kişilik olduğunun önemsizliğinin ortasında bizlik acununa) gizlice kaçmak, (utansam da pişkinliğe vurup bak “İssız Acuna Kaçış, itaatsiz.org” yazayım mı?) orada toplaşarak, derleşkeler oluşturarak –Negrici, Hardtçı Meclis-, kişinin gücünü, istemini, cançekmelerini, edebilme yeteneğini gerçekleştirebilmesinin ortaklaşmacı ya da ortaklık kurma yollarını bulmak, dil tutsaklığıyla söylenen “insan tekinin” boynunun kendi boynuna ve diğer tekilliklerin oluşturduğu çoklukların boynuna borcudur. Boyun borcu siyaset edilmek (ipe çekilmek), güçölüş direnişleriyle sıkıca bağlıdır. Dil ki o an orada olmayanı olanlarla anlatmaya didinmez mi? (Bu öbeği düşünce ve akış akış bengisu akış ırmağının bir ovada yayılması gibi yayarak, ey okuyucu birazcık dinlen. Bu çocuk dili okuyup anlamaya çalışanları diler. Eşzamanlı haydi birazcık da sen anlamlandırma kışkırtır. Öyle ya, bu çocuk dilinin bilimsel sözde nesnelci ciddiyetinin katı biçimine dayanacak durumu hiç olabilemez. Olabildiği yerde de sıkıntıdan hemen yine kendi diline gülücüklerle akar...)

İçinde yaşadığımız gezegeni ı ışık hızında birkaç kez turladıktan sonra biz Yazıcıoğlu Ali’de duraklamış gibi yapalım. Her ne denli sorunumuz onun yapıtının eleştirisi, değerlendirmesi değilse de, yazdıklarını Osmanlı devletinin kuruluş öncesi “köklerini”, kuruluştaki oluş ve olayları ilk anlatan olmasını önemli buluyoruz. Yazıcıoğlu anlatısı birinci sırada Osmanlı devletini imgeler. Orada devlet denen zor aygıtının ortaya fırlayışına

ilişkin birkaç bezeği de görürüz. İbni Bibi'nin Selçuklu sarayları çoktan içinde baykuşların öttüğü örene dönmüştür. Osmanoglu (soyundan) Birinci Beyazid'in da anladığı gibi Bizans, nerdeyse İstanbul surları içinde sırra ayak basar olmuştur. Beyazid'in yaptırdığı Anadolu Hisarı bir Bizansı gözetleme kulesidir. Bütün bunların dolayısıyla Gelibolulu (?) Yazıcıoğlu Ali'nin "çevirisi" yeni devleti imgeleyen, söz geldikçe hanına, beyine, devlet yöneticisi paşalarına (baş,beşe: soylu oğlan çocuğu) köklerinden, geçmişlerinden güçoluşsal (siyasal) öyküler anlatan olumsal bir geleceğin tarihi çalışmasıdır. Bu yüzden Ali Beg güzel düşler düşleyen bir gerçekçidir. Düş de dil gibi o an orada olmayanı görürken olanlarla kurar düşlemini.

Karahanlı devletinin alanında "Kutadgu Bilig: Kutsal Bilgi" nasıl bir yapıtsa, etkisi işlevi neyse "Selçuklu Soyunun Tarihleri" de oldukça benzer (onu okşayan) bir yapıttır. İki yapıt da bir çeviri, ekleme, açıklama, güncelleme biçim ve biçimindedir (üslup, içeriği anlatma biçimi ya da içeriğin ve biçimin kendiliğinden, kendine göre biçim, yazılış, söyleyişe kavuşması, yapılanışı... Yusuf Hashacib bir devlet başyazıcısıdır. Yazıyı kullanmayı bildiğinden devlet katında oturduğu yüksek bir yeri vardır. Hint karasından, genel olarak bölgenin devlet ekinlerinden, yönetim geleneklerinden oldukça biliş duyuş ıssıdır Yusuf Beg. Devlet aygıtındaki yeri, oturduğu koltuğu, konumu, ağırlığı onu sultana, yöneticilere üst perdeden öğüt verebilir kılmaktadır. Bu amaçla da o "Kutsal Bilgi"yi yazmış ve gelenek gereği sultana sunmuştur...).

Devletin bitmez tükenmez bir egemenlik ve erk kurma çabası olduğu böylece en uluya gösterilir. Devlet bir oluşturma. Bu oluşturma egemenlik kurumları uyruklar üzerinde tek bir yetke değildir. Devletin genişleme, ya-

yılma sürecinde bile ona karşı direnen, onun erkini yetkesini tanımayan, onun oluşturmaya başladığı küçük de olsa “başlangıç toplumu”na katılmayan güçler, güçoluşlar vardır. Onlar eski düzenlerdeki erimeyen, sindirilemeyen kümelenmeler, öbekler, topluluklardır. Onların da devlet egemenliği yanında kendi yetke, erk, güç alanları vardır. Bu alanlar ise topluluklara (gerçek olan, görülen, içine girilen, dokunulan, duyulan, koklanılabilen toplaşma) her yaderkin (dıştan dayatılan erk, heteronomi) içinde, dışında, kıyısında boş yerlemlere, bir zamanlık yerlemlere (ya da Hakim Bey’in “geçici özerk bölge/TAZ”larına) işleyerek eşitliğin, özerkliğin, ortaklığın dolayısıyla özgürlüğün durmadan kendini yarattığı güçlerin oluş yerleri, başka bir deyişle yaşam ortamlarıdır (yerin zamanla, insan topluluklarıyla kaynaşmış durumu, yaşanılan mekan/yerlem. Ortam kesinlikle çevre değil. Çünkü çevre varsa, bir ortalığın ya da merkezin önselliğinde bir kurgudayız demektir).

Devlet en baştan özel iyeliğe (özel mülkiyete); çitle- rin, kasaların, üretim yerlerinin yüksek duvarlarının oluşturulmasıyla ve bunların izleyicisi eşitsizliğin yayı- lıcı çoğalmasıyla ayrımlaşmaya başlayan topluluk par- çalarının bir öbeğine (seçkinlere, oligarşiye) dayanır. Ayrıcalıklılar, seçkinler, aşkınlığın yerdeki örnekçile- ri... Devletleşme yalnızca güç kullanımıyla, güç kul- lanma hakkının tekelleşmesiyle, güç uygulayacak ku- rumlarının oluşturulmaya başlamasıyla açıklanacak bir süreç değildir. Bunların yanında topluluğun kendine ye- ten, çoğu zaman artan geçimlikliklerinin üretim ve ye- niden üretimini, karşılıklı ve karşılıksız yardımlaşma, dayanışma, paylaşma kurum ve geleneklerinin dağıtıl- masıyla/ bozdurulmasıyla da başlayan bir oluşturma. Bu dağıtış, bu bozma özel iyelikçi devlet tarafından başlatılır. Topluluğun kendine yetme edim ve kurumları (ge-

lenekler, yardımlaşma uygulamaları, dayanışma tutumları; topluluktan, soydan, boydan olma duygudaşlıklarının gerektirdiği paylaşma davranışları, topluluğun her kişisini kapsayan yükünmeler, törensiler, törenler; ortaklaşma, danışma, sözleşme, özyargılama tutumları, töreleşme) devlet tarafından önce daraltılır, koşula bağlanır, sonra da ortadan kaldırılır. Çünkü devlet egemenliği, erki, yetkesi başka egemenlik alanlarının yok edilmesiyle, egemenlik ortalıklaştırıldıkça (ya da merkezde toplandıkça), yoğunlaştırıldıkça, yaygınlaştırıldıkça ya da yöneticilerin, yönetenin her davranışa bir dayanak (ayrısılık, ayrıcalık) buluşuyla güçlenir. Önce yargılama hakkının (hükümlanlık) sonraları egemenin her uygulaması ussal, türel (adil), tüzel (hukuksal), zorunlu ve güncellemelidir (kendini tüzel olarak sınırlandıran, ama aynı zamanda kayıtsız, koşulsuz değişken yapıp etmelerle işler). Bir iççekmesi (arzu) olarak Egemenliği hiçbir şey sınırlandırmamalıdır. O tek başına bir saltıklıktır (mutlaklıktır) ki her şeyin üstündeki yerinde kocaman bir görünmezlikle duradurur.

Kendine yeten topluluk eşitlik, ortaklık, özerklik üzerine temellenir. Bu üçlü ki özgürlüğün dayanağıdır. Dayanaklar içerden ayrılaşmayla başlayan dar ocaklaşma/aileleşmeyle, dışardan da bir kümenin topluluğu canlı kılan temellerden biri olan ortak çalışıp ortak tüketme edimlerinden zaman zaman ve bir süre sonra da bütünüyle ayrılmasıyla ortadan kalkmaya başlar. Ortaklığın her niteliğinin (kıvanç, sevinç, üzünc, ezinç ortaklığı da içinde) yıpratılması arkası arkasına sıralandıkça, birbirine eklendikçe topluluk parçalanır. Topluluk parçalandıkça, onu canlı kılan kurumları –gelenekler, değerler, eşitlikçi ilişkiler, özyargılama, bütün üyelerin bir derleşkede danışmacılığı (Doğu türk.: kengeş), sözleşme, dış topluluklara, yaderkçiliğe karşı özerklik, malla-

rın ortak iyeliği, eşitlikçi paylaşım (gereksinimi daha çok olanlara biraz daha çok) ve olabildiğince ortak tüketim, kişinin kendini toplulukla tanımlaması, varoluş duygusunun, bilincinin topluluktan çıkıp topluluğa geri dönüşü, (ıraksayan ve yakınsayan devinilerin karmaşık işlemi) ortak tasa, kıvanç, sevinç ve üzüncü...- yani dirimsel güç oluş kılıgı ya da “biyopolitika”. Topluluklar dağıtıldıkça, o boşluklardan o yarıklardan ayrılmanın, parçalanmanın, ayrımlaşma ve ayrıcalıklı olmanın edimleri sızar (ah şu benzetmeler, dilin rezil yoksulluğu!). Yani topluluğun çatlaklarında hızla devlet otları yeşermeye başlar.

Yazıcıoğlu’nun öyküsünde yukarıdan beri değinilerimizi somutlayan birçok olay, onun güzeller güzeli anlatımıyla birbirine örülerek devletleşmeyi, toplulukların dağıtılışını, çeteleşmeyi, güç kullanma tekeli, vergiyi, üretmeden tüketmeyi, parıltılı bir yaşam sürenleri, onların tutkularını, onların hırsla hep daha fazlayı cançekişlerini, onların soy “şirketi” kurarak (hanedanlık, soy vakfı, soy şirketi) varlıklarını torunlarının torunlarına akıtma cançekişlerini, bütün bu bozuluşların ve daha nice nesnenin ortaya fışkıracığı gübreliği olan kurumlarda çalışan devlet adamlarını –o çağda yöneticiler elbette yalnızca adamlardandı- ve bunların ortasında kalakalmış bir insanın ve arkadaşlarının delifışek baştanımazlığına, başsızlığına, başıbozukluğuna tanıklık edeceğiz. Deve Cemal ya da öyküdeki adla Cemal Lök’ün anlatısı bu.

Elbette Yazıcıoğlu Lök’e bu adın da gösterdiği gibi karşıdır. Lök önsel olarak deveyi, sonsal olarak Cemal’ı aşağısımadır. Olsun, biz de onun görüşlerine, anlayışlarına, övdüğü Muzaffer’e -Kene Muzo’ya- karşıyız. Eğer bir devlet usu varsa, kesinlikle ondan önce, ondan sonra ya da onunla eşzamanlı var olan bir çete usu,

onun yalnızca ortak kararlaştırılan, işbaşında işleyen yetkesi önderi olan bir “Cemal usu” (“yüz usu”, parıldayan bir us yüzü, bir “kızgınlık/öfke usu”, sevinçli bir kurucu kılğı ki bunlar bir nitelikler toplaşmasıdır/ assemblage, Gefüge) dahi vardır, hep varolacaktır. Yani “soyçetesi”nin özel ıssılığına karşı, geçici olduğu her katılanı tarafından bilinen “soysuzçete/soya dayanmayan çete” ve onun çoğunda yoksullara dağıtılan geçici ıssı ya da dağıtımcısı olduğu malların dağıtım hakkı. “Biri yer biri bakar” ya da “göz hakkı” uygulayısı. El koymaya, soysuz gücün yaşamlık nesneleri çekip almasına başkaldıran ve o çekip alınanları gereksinimi olan yoksullara, çalışacak gücü ve çalışma ortamı ellerinden alınanlara geri dağıtan karşı bir güç. Bir kuvvetler, kudretler, güçler ilişkisinin biçimleniş alanında önsel olarak varolan, toplamda karşı bir güç olarak adlandırılacak tekillikler. Onların soyutlamalı bir alana dağılışı: yerleşke, yaşam alanı, bölge, ülke, yargıyetkililik ülkeleri, devlet ile büyük devletlerin egemenlik toprakları...

Doğaldır ki “soysuzluk” yalnızca bir avuç ayrıcalıklı ve kendilerini seçkin/seçilmiş sayanlar açısından bir “aşağısama”dır. Ancak yaşamı durmadan üretip de kendi ürünlerini soylulara kaptıranlar asalak soylulardan değerlidir. Çün değer yaşamı üretmekse; üretenler, çalışanlar, didinenler değerlidir. Kapma örgütleri, el koyma düzeneği ıssıları ise kenelikleri, sivrisineklikleri... asalaklıklarıyla (os. haşeratlıklarıyla) değersizdirler. Yani insanın soylu oluşu değil, insan teki soyutlamasıyla söylersek yaşam üreticiliği övünülecek bir nitelemedir. Üretmek, yaşam kurmaksa, yaşam sürdürmekse, tür oluşa eğer, önselliğinde bir topluluğu zorunlu varsayar. Bu yüzdendir ki bir kurmacacı olarak Daniel de Foe’nin Robinson’u bir “Cuma”yla ussallaşmaya,